

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Науковий журнал Хортицької національної академії

Серія:
Педагогіка. Соціальна робота
Випуск 2(5)

Запоріжжя
2021

Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2021. Вип. 2(5).

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24104-13944Р
Офіційний сайт видання <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

Журнал внесено до групи "Б" Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук і доктора філософії (кандидата наук) зі спеціальностей 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна освіта, 016 Спеціальна освіта, 231 Соціальна робота (Наказ МОН України № 1017 від 27.09.21).

Журнал включено до пошукової системи відкритої наукометричної бази даних Google Scholar, Index Copernicus International, бази даних ICI World of Journals (Index Copernicus International), пошукової системи Open Ukrainian Citation Index (OUCI), до реферативної бази даних «Україніка наукова» та Українського реферативного журналу «Джерело». Журнал розміщений у каталозі Наукової періодики України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та користується сервісами бази даних CrossRef.

Головний редактор:

Нечипоренко Валентина Василівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор, Хортицька національна академія (Україна).

Заступник головного редактора:

Позднякова Олена Леонтіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор, Хортицька національна академія (Україна).

Члени редакційної колегії:

Walery Okulicz-Kozaryn, dr. habil., PhD, MBA, Professor, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).

Zenon Gajdzica, prof. dr hab., Ful Professor, professor, Uniwersytet Śląski w Katowicach (Poland).

Борисов Вячеслав Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дизайну, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна).

Вайнола Ренате Хейкіівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри соціальної педагогіки, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна).

Волошинов Сергій Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння, Херсонська державна морська академія (Україна).

Гевко Ігор Васильович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних технологій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Україна).

Журавльова Лариса Станіславівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний імені Богдана Хмельницького (Україна).

Крашеніннік Ірина Володимирівна, доктор філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка, асистент кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

Олексюк Наталія Степанівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти і менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна).

Павленко Анатолій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії вищої освіти України, завідувач кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна).

Пахомова Наталія Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (Україна).

Харківська Алла Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри математики та фізики, проректор з науково-педагогічної роботи, комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Цибulyкo Людмила Григорівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна).

Відповідальний секретар:

Сташук Ольга Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна).

Зовнішні рецензенти:

Шевцов Андрій Гаррісвич, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами (Україна).

Коробченко Ангеліна Анатоліївна, доктор історичних наук, професор кафедри педагогіки і педагогічної майстерності, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

Одинець Тетяна Євгенівна, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, завідувач кафедри фізичної реабілітації Хортицької національної академії (Україна).

Червоненко Катерина Сергіївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи Хортицької національної академії (Україна).

Мосаєв Юрій Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Хортицької національної академії (Україна).

*Схвалено рішенням Вченої ради Хортицької національної академії
Протокол № 46 від 23.12.2021*

© Хортицька національна академія, 2021

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Комарницький О. Б., Комарницька Л. М. Бригадно-лабораторний метод навчання і студентство педагогічних закладів освіти УСРР (середина 20-х – початок 30-х рр. XX ст.).....	7
Цибулько Л. Г., Сергієнко М. С. Особливості і перспективи змішаного навчання у сучасному освітньому процесі.....	17

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Крашеніннік І. В. Модель формування фахових компетентностей майбутніх інженерів-програмістів в умовах скороченого циклу професійної підготовки в університетах.....	24
Плахотник О. В., Соколовська І. А., Гончаренко О. М., Юхно Ю. О., Цимбал В. А., Будагов Р. І. Підготовка майбутніх фахівців вищої школи до професійного самовдосконалення.....	34
Прокопенко А. О. Методологічні підходи до дослідження педагогічної концепції едукції майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти.....	45
Степанець І. О., Отрошко Т. В. Науково-методична робота у закладі вищої педагогічної освіти як засіб підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.....	54
Тимченко Г. М., Літвінова А. М. Засоби діагностики режиму дня та стану здоров'я студентів (на прикладі практичної реалізації відкритих електронних курсів в класичному університеті).....	63
Харківська А. І. Поліаспектність професійної підготовки обдарованих майбутніх педагогів.....	72
Харківський В. С. Розвиток соціальної компетентності фахівців медичної галузі у системі післядипломної освіти.....	81

РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Шевцов А. Г., Ласточкина О. В. Сучасний понятійний дискурс змішаної та гібридної форм навчання.....	91
Конопляста С. Ю., Бєлова О. Б. Актуальні проблеми інтеграції в освіті дітей з особливими освітніми потребами в Україні.....	103
Пахомова Н. Г., Лук'яненко А. В. Комплексний підхід до діагностики мовленнєвих порушень органічного ґенезу.....	112
Пінчук Ю. В., Марченко Ю. В. Корекція зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами казкотерапії.....	121
Никоненко Н. В. Тенденції підготовки вчителів спеціальної освіти у США у період глобального карантину.....	130
Савінова Н. В., Берегова М. І., Кутержицька К. М. Критеріально-показникова база формування професійної культури майбутніх вчителів-логопедів.....	139
Сасенко Т. А. Особливості організації корекційно-розвиткового процесу для дітей з синдромом дауна на різних вікових етапах їхнього розвитку.....	152

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Лещук Г. В. Віктимблеймінг як соціальна проблема.....	160
Кузьміна М. О., Масюк О. П., Кузьмін В. В., Мещан І. В. Соціальне партнерство як інструмент підготовки соціального працівника у закладі вищої освіти.....	168
Харківська А. А. Формування емоційного інтелекту у майбутніх фахівців соціальної сфери.....	177
Вайнола Р. Х., Сі Цзечень Характеристика педагогічної моделі формування соціальної відповідальності студентів засобами проєктних технологій.....	187

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-16>
УДК 376.42

Тетяна Андріївна Саєнко
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6886-4495>
викладач кафедри педагогіки та методик навчання
Хортицької національної академії
м. Запоріжжя, Україна
tetyanasaenko@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА НА РІЗНИХ ВІКОВИХ ЕТАПАХ ЇХНЬОГО РОЗВИТКУ

У оглядовій статті досліджена вертикальна структура державних реабілітаційно-освітніх установ з позиції надання ними реабілітаційних та освітніх послуг дітям із синдромом Дауна на всіх вікових етапах їхнього розвитку. На основі детального аналізу психомоторного профілю дітей з синдромом Дауна та виділення сильних і слабких сторін їхнього розвитку представлено авторське бачення щодо особливостей організації психолого-педагогічного супроводу дітей різного віку окресленої категорії у процесі корекційно-розвиткової роботи.

Ключові слова: синдром Дауна, корекційно-розвитковий процес, особливості психофізичного розвитку, спеціальна освіта, інклюзивна освіта, раннє втручання.

Вступ. Зростання кількості дітей із синдромом Дауна, який вважається найрозповсюдженішим серед генетичних порушень, останнім часом привертає все більше уваги українських та закордонних вчених. Поширеність цього синдрому у світі є неоднорідною. Центр медичної статистики МОЗ України щороку реєструє від 400 до 450 новонароджених дітей з синдромом Дауна. Разом із цим Центр з контролю та профілактики захворювань у світі надає такі дані: Великобританія – показник народжуваності дітей даної нозологічної групи досягає 900 осіб на рік; Європа реєструє кожного року більше 9000 дітей з цією генетичною аномалією; Сполучені Штати Америки – щорічно народжуються близько 5500 дітей з синдромом Дауна; відповідно, загальний статистичний показник досягає 220 тисяч новонароджених дітей з синдромом Дауна на рік.

З боку дефектологів, психологів, логопедів та інших фахівців у сфері спеціальної освіти зростає запит на поглиблення наукових досліджень особливостей психофізичного розвитку дітей цієї нозологічної групи, розробку діагностичного інструментарію та методів корекційно-розвиткового впливу. З'ясування зазначених наукових проблем, на нашу думку, може інтенсифікувати розвиток реабілітаційної системи для дітей раннього віку з синдромом Дауна та подальшому їхньому включенню в дошкільне та загальноосвітнє

інклюзивне середовище, «позитивно реагуючи на різноманіття характеристик учнів та враховуючи їхні індивідуальні відмінності» (Нечипоренко, Ястребова, 2019, с. 105).

Дослідження особливостей психофізичного розвитку, діагностики та корекційного супроводу дітей з синдромом Дауна здійснено багатьма українськими та зарубіжними вченими. Зокрема, особлива увага приділена проблемам організації системи раннього втручання. Г. Кукуруза, О. Кирилова, В. Кашіна-Ярмак, О. Ковтун (2014) розглядають мультидисциплінарний підхід до оцінки психомоторного розвитку дітей раннього віку даної нозологічної групи та пропонують методичні рекомендації щодо медико-психологічного супроводу дітей раннього віку з синдромом Дауна, засновані на сімейноцентрованій моделі допомоги. А. Савицький (2012) аналізує особливості психофізіологічного розвитку дітей з цим генетичним порушенням, формує перспективи корекційно-розвиткового супроводу спрямованого на ранній розвиток дітей з синдромом Дауна. О. Чеботарьова, І. Гладченко, Н. Ліщук (2018) розкривають сутність ранньої комплексної допомоги дітям з синдромом Дауна, надають методичні рекомендації щодо організації корекційно-розвиткового середовища в умовах реабілітаційних установ та родинного виховання. В коло наукових інтересів вітчизняних вчених

останнім часом також потрапляє питання формування соціально-комунікативних навичок дітей з синдромом Дауна. Дослідження проблематики формування комунікативних навичок у дітей даної нозологічної групи представлено в роботі Р. Ковтуна (2011), автором розроблено систему психологічної корекції комунікативних здібностей дітей 6-11 років із синдромом Дауна. Психофізіологічні особливості соціальної взаємодії дітей з даною генетичною аномалією розкрито О. Максименко, С. Кубіцьким (2018), в дослідженні представлений соціально-педагогічний супровід дітей дошкільного віку з синдромом Дауна в закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання. Н. Пахомовою (2019) окреслено основи формування невербальної комунікації цієї категорії дітей, виокремлено принципи та умови її формування. О. Гаяш (2014) розроблено методичні рекомендації щодо навчання дітей з синдромом Дауна в умовах загальноосвітнього інклюзивного простору. Теоретико-методологічні основи інклюзивного навчання дітей з синдромом Дауна представлено в роботах А. Колупаєвої, О. Таранченко (2019).

Проте новітні досягнення науки, а також глобальні виклики, з якими стикається сучасне суспільство, зумовлюють потребу у продовженні вивчення проблем організації корекційно-розвиткової роботи для дітей з синдромом Дауна різних вікових груп. Зокрема, у зв'язку із впровадженнями в Україні нормативно-правовими та організаційними інноваційними рішеннями в галузях освіти, соціальної роботи та реабілітації, чіткості розуміння вимагає ресурс Центрів комплексної реабілітації та інклюзивних освітніх закладів для надання корекційно-реабілітаційних послуг для дітей з синдромом Дауна.

Метою статті є вивчення особливостей організації корекційно-розвиткового супроводу дітей з синдромом Дауна на різних вікових етапах їхнього розвитку в умовах реабілітаційних закладів та сучасної спеціальної або інклюзивної освіти.

У процесі вивчення стану досліджуваної проблеми були використані такі **методи**: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення та систематизація даних загальної та спеціальної літератури та нормативно-правових документів з метою визначення стану організації корекційно-розвиткового супроводу дітей з синдромом Дауна

на різних вікових етапах їхнього розвитку в умовах реабілітаційних закладів та сучасної спеціальної або інклюзивної освіти.

Особливості психомоторного розвитку дітей з синдромом Дауна. Аналіз спеціальної літератури свідчить про асинхронний психомоторний розвиток цієї категорії дітей. Для дітей з синдромом Дауна характерні поліморфні порушення: повільне формування моторних функцій, виражена м'язова гіпотонія, порушення інтелектуального розвитку, зниження когнітивних здібностей, порушення формування мовлення, повільне формування комунікативних навичок. Проте дослідники відзначають сильні сторони розвитку, до яких відносять переробку зорово-просторової інформації та соціально-емоційний розвиток (Савицький, 2014).

О. Чеботарьова та ін. (2018) стверджують, що діти з синдромом Дауна проходять всі онтогенетичні етапи розвитку, але вони мають певні особливості: нерівномірність розвитку соціально-емоційної, мовленнєвої та рухової сфер; сповільнені темпи формування соціально-побутових навичок та уявлень про навколишній світ; зниження здатності одночасного оперування кількома поняттями.

Детальна характеристика профілю психомоторного розвитку дитини з синдромом Дауна описана в дослідженнях С. Скаллерпа (2008). Аналізуючи ці дані, можна схарактеризувати сильні та слабкі сторони розвитку у дітей зазначеної нозологічної групи.

Соціально-емоційний розвиток у даної категорії дітей має достатньо сильні сторони, а саме: вміння встановлювати емоційний контакт, використовувати невербальні засоби спілкування з дорослими, брати участь в ігровій діяльності з однолітками без використання мовленнєвих засобів спілкування. Проте, слабкі сторони спостерігаються в моторному, комунікативно-мовленнєвому, пізнавальному розвитку та формуванні навичок самообслуговування (Susan J. Skallerup, 2008). Розглянемо більш детально особливості розвитку дітей цієї групи.

Надмірна рухливість суглобів, виражена м'язова гіпотонія, порушена координація перешкоджають своєчасному оволодінню *опорно-руховими навичками*, діти з цими генетичними порушеннями пізніше починають тримати голову,

сидіти, повзати та ходити. Пізніше оволодіння опорно-руховими навичками значно затримує повноцінне пізнання навколишнього світу та сповільнює когнітивний розвиток. *Навички спілкування* у дітей з синдромом Дауна складаються з вміння встановлювати зоровий контакт із співрозмовником, використовувати невербальні засоби спілкування та підтримувати вербальний діалог із співрозмовником. У дітей з синдромом Дауна спостерігають пізніше оволодіння експресивним мовленням, обумовлене особливостями анатомічної будови органів артикуляційного апарату, труднощами оволодіння цілеспрямованими артикуляційними рухами та порушенням моторного планування, хоча розуміння мовлення у дітей даної нозологічної групи розвинене краще. *Пізнавальний розвиток* дітей з синдромом Дауна характеризується зниженням когнітивних здібностей, порушеннями короткотривалої слухомовленнєвої пам'яті, а порушення мовленнєвого розвитку сповільнює розвиток мислення. Проте, короткотривала зорова пам'ять у дітей з такими генетичними порушеннями розвинена краще, ніж слухомовленнєва. Відзначається значне зниження основних властивостей довільної уваги, труднощі засвоєння просторових та часових уявлень, порушення формування основних операцій мислення. Г. Кукуруза та ін. (2014) дійшли висновку, що структура порушень пізнавальної діяльності у дітей з синдромом Дауна носить комплексний характер. Специфіка аналітико-синтетичної діяльності дітей цієї нозологічної групи обумовлена дисфункцією сенсорної інтеграції, внаслідок чого спостерігається фрагментарність сприйняття навколишньої дійсності.

Внаслідок поліморфних порушень психофізичного розвитку у дітей з цим генетичним порушенням спостерігається виражена затримка формування *навичок самообслуговування*. Дітям з синдромом Дауна важко засвоювати навички прийому їжі, умивання, одягання, навички туалету тощо. Сфера самообслуговування потребує системної та тривалої спеціально організованої корекційно-розвиткової роботи.

Проте, незважаючи на значні порушення розвитку, діти з синдромом Дауна демонструють сильні сторони, а саме: достатній розвиток зорового сприйняття, внаслідок чого

спостерігається здатність до візуального навчання; високорозвинена наслідувальна діяльність, яка при значній кількості повторювальних дій дозволяє переймати досвід оточуючих; позитивні показники емоційного розвитку сприяють швидкому встановленню контакту з дорослими та однолітками (Чеботарьова та ін., 2018).

Отже, діти з синдромом Дауна проходять всі етапи онтогенетичного розвитку, але у сповільненому темпі. Їх психомоторний профіль містить поєднання поліморфних порушень, які охоплюють майже всі сфери розвитку. Окреслене коло дизонтогенетичних особливостей призводить до необхідності організації комплексу абілітаційних, реабілітаційних заходів та якісного корекційно-розвиткового супроводу в ранньому, дошкільному та шкільному віці.

Особливості організації абілітаційно-відновлювальної роботи з дітьми раннього віку з синдромом Дауна. Підписання у 2017 році меморандуму про Національну платформу раннього втручання в Україні призвело до затвердження наказу Міністерства соціальної політики від 18 лютого 2021 року про «Методичні рекомендації щодо впровадження практики надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя». Система раннього втручання є відносно новим напрямком надання корекційно-розвиткової допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку від народження до трьох років. Провідна мета цієї системи полягає в організації абілітаційно-реабілітаційних заходів задля компенсації порушених функцій, а також запобіганні нашаруванню вторинних порушень у розвитку дітей групи ризику до виникнення інвалідності.

Враховуючи особливості психомоторного розвитку дітей з синдромом Дауна, а також повільні темпи засвоєння вмінь та навичок, у вихованні та навчанні провідну роль відіграє система ранньої допомоги. Мультидисциплінарна команда раннього втручання проводить комплексне вивчення дітей цієї нозологічної групи з метою визначення та створення оптимальних умов психофізичного розвитку. Основним принципом окресленої технології є сімейноцентрований підхід (Кукуруза, Кирилова, 2014), який полягає в залученні батьків до систематичного корекційно-розвиткового

процесу, адже сім'я забезпечує повсякденний супровід дитини та сприяє її максимальному включенню у суспільство.

Надання послуги раннього втручання родині, в якій виховується дитина з синдромом Дауна, допомагає реалізувати подвійне завдання мультидисциплінарної команди. По-перше, подолання психологічної кризи в родині, яка викликана народженням дитини окресленої нозологічної групи, що є базовою умовою для впровадження абілітаційно-реабілітаційних заходів. Фахівці системи раннього втручання допомагають батькам пройти всі етапи прийняття своєї дитини від емоційної дезорганізації до усвідомлення ситуації. По-друге, надання допомоги батькам у розвитку соціально-побутових та комунікативних навичок дітей цієї нозологічної групи.

Проведення абілітаційно-відновлювальних заходів здійснює компетентна команда фахівців, до складу якої входять: лікар-невропатолог, фізичний реабілітолог, психолог, вчитель-логопед, вчитель-реабілітолог. Всі спеціалісти володіють достатнім обсягом знань з суміжних медико-психолого-педагогічних галузей, що дозволяє їм вільно взаємодіяти під час організації та здійснення корекційно-розвиткового супроводу. Комплексна командна діяльність спеціалістів спрямована на діагностичне вивчення та психолого-медико-педагогічний супровід дітей раннього віку з синдромом Дауна. Діагностичне вивчення здійснюється за шкалою KID (орієнтована на дітей віком до 16 місяців) і шкалою RCDI (орієнтована на дітей віком від 16 місяців до 3 років 6 місяців) та надає об'єктивні дані в шести сферах розвитку, а саме: загальна моторика, тонка моторика, самообслуговування, розуміння зверненого мовлення, мовленнєвий розвиток та соціальний розвиток. Всі дефіцити, що виявляють за результатами вивчення стають мішенню для побудови корекційної програми.

Отже, послуга раннього втручання виступає базовою ланкою в складній системі корекційно-розвиткової допомоги дітям з синдромом Дауна. Специфіка роботи цього напрямку полягає в орієнтованості на природні умови розвитку та націлена на розширення функціональних можливостей дітей окресленої нозологічної групи, формування рухових і соціально-комунікативних навичок, необхідних для подальшої абілітаційно-

відновлювальної роботи у реабілітаційних установах, а також включення в заклади дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання.

Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми дошкільного та шкільного віку з синдромом Дауна. Вертикальна структура сучасної спеціальної освіти в Україні (Супрун, Шевченко, 2018) дозволяє виділити установи, в яких діти дошкільного та шкільного віку з синдромом Дауна можуть здобувати освіту та отримувати корекційно-розвиткові послуги. До таких установ відносяться: Центри комплексної реабілітації осіб з інвалідністю, інклюзивно-ресурсні центри, спеціальні загальноосвітні заклади освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, заклади дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання, інклюзивні заклади загальної середньої освіти. Разом із цим слід зазначити, що останнім часом відбувається стрімка трансформація реабілітаційних закладів та закладів спеціальної освіти, а модель оновлених установ дозволяє організувати якісний психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами.

Отже, надання абілітаційно-відновлювальних послуг дітям досліджуваної нами групи здійснюється в Центрах комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю, діяльність яких охоплює фізичну, соціальну та психолого-педагогічну реабілітацію. В них командою спеціалістів здійснюється комплексне дослідження стану сформованості психічних процесів, пізнавальної діяльності, рухової та соціальної сфер розвитку з метою подальшого оформлення індивідуальної програми розвитку, а також здійснення реабілітаційного впливу з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей кожної окремої дитини. Фізична реабілітація спрямована на розвиток рухової сфери у дітей з синдромом Дауна, містить комплекс заходів, а саме: лікувальна фізична культура, мануальний масаж, апаратна фізіотерапія, кінезіотерапія та теплолікування.

Метою психолого-педагогічного реабілітаційного впливу є: розвиток вищих психічних функцій, когнітивних процесів, емоційно-вольової сфери; корекція поведінкових порушень; формування комунікативно-мовленнєвих навичок. Реалізація завдань психолого-педагогічного супроводу здійснюється на індивідуальних і групових

заняттях вузькими спеціалістами: психологами, вчителями-реабілітологами, дефектологами, логопедами. Організація соціальних практикумів під час проведення корекційно-розвиткових занять допомагає кожній дитині досягнути максимально можливого, з врахуванням її особливих потреб, рівня соціально-побутової компетентності та полегшує її подальшу інтеграцію у соціальне середовище (Сташук, 2018). Реалізація зазначеної мети здійснюється через вирішення основних завдань, а саме: розширення уявлень про соціальні норми поведінки і особливості взаємодії з різними людьми, формування навичок самообслуговування тощо. Таким чином, системний корекційно-розвитковий вплив сприяє ефективній підготовці дітей з синдромом Дауна до включення в інклюзивне дошкільне та загальноосвітнє середовище.

Сучасна освітня політика України гарантує право на здобуття освіти кожній дитині незалежно від її можливостей та досягнень. Відповідно, діти з синдромом Дауна також мають право здобувати освіту в закладах дошкільної освіти та закладах загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання. Позитивними результатами включення дітей цієї групи в інклюзивне середовище та правильна організація інклюзивного навчання та виховання, на наше переконання, сприяє їхній повній адаптації та соціалізації. Так, Д. Шульженко (2016), досліджуючи питання формування інклюзивного освітнього середовища, зазначила, що заклади дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання реалізують адаптаційну складову та готують дітей з особливостями психофізичного розвитку до подальшого освітнього простору. Саме тому, на нашу думку, дошкільне навчання дитини з синдромом Дауна спільно з нормотиповими однолітками сприяє засвоєнню знань, вмінь та навичок необхідних для подальшої інтеграції у загальноосвітній простір.

Досліджуючи питання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі українські вчені, а саме: В. Бондар (2011), С. Миронова (2016), В. Синьов (2016), М. Супрун (2016), М. Шеремет (2016), Д. Шульженко (2016) дійшли висновку, що така форма освітнього процесу забезпечує рівні можливості та сприятливі умови для всіх дітей, як з

унормованим типом розвитку, так і для дітей різних нозологічних груп.

Аналіз Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» від 10.04.2019 № 530, «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 № 957, а також детальне вивчення наукової літератури з питань розбудови інклюзивного середовища дозволило нам сформулювати особливості інклюзивного навчального процесу дітей з синдромом Дауна у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Зарахування дітей з синдромом Дауна в інклюзивні заклади відбувається на підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру. Даний документ виступає підґрунтям для складання індивідуальної програми розвитку та індивідуальної навчальної програми. Необхідність модифікації навчальної програми для дитини з синдромом Дауна обумовлена порушеннями інтелектуального розвитку, що часто є складовою комплексу порушень, проте ця стратегія надає змогу брати участь в освітньому процесі, засвоювати знання та навички у власному темпі та доступній формі. Модифікація навчальної програми для дитини окресленої категорії спрямована на спрощення та скорочення змісту навчального матеріалу та зниження вимог до виконання навчальних завдань.

Відповідно до індивідуальної програми розвитку для дітей з синдромом Дауна організовується психолого-педагогічний супровід в інклюзивному середовищі, а також корекційно-розвиткові заняття. Враховуючи дизонтогенез психічного розвитку, команда спеціалістів (психолог, логопед, дефектолог, корекційний педагог) здійснює діагностико-корекційну діяльність та сприяє розвитку потенційних здібностей кожної дитини. Психолого-педагогічний супровід та корекційно-розвиткова діяльність спрямовані на адаптацію дитини до закладу освіти та розвиток її самостійності, формування соціально прийнятих форм поведінки, розвиток емоційно-вольової сфери, подальший розвиток вищих психічних функцій, розвиток усного, а також доступних видів писемного мовлення.

Таким чином, інклюзивна форма навчання надає змогу дітям дошкільного та шкільного віку з

синдромом Дауна здобувати освіту відповідно до своїх здібностей разом з дітьми з унормованим типом розвитку. Інтегративне середовище забезпечує якісний та безперервний психолого-педагогічний супровід дітей окресленої нозологічної групи, а також їх гармонійне включення у суспільство.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження проблематики організації корекційно-розвиткового супроводу дітей з синдромом Дауна на різних етапах їхнього розвитку в умовах сучасної спеціальної та інтегративної освіти дозволило сформулювати відповідні висновки.

Поліморфний комплекс порушень психофізичного розвитку у дітей окресленої нозологічної групи потребує своєчасного організованого систематичного корекційно-розвиткового впливу та психолого-педагогічного супроводу на всіх вікових етапах їхнього розвитку.

Сучасну систему закладів спеціальної та інтегративної освіти для дітей з синдромом Дауна

можна розглядати як розгалужену систему з вертикальною структурою. Перша ланка корекційно-розвиткового процесу – реабілітаційні заклади, засновані на принципі сімейноцентрованого підходу, метою яких є формування базових навичок у дітей з синдромом Дауна та створення необхідних передумов для подальшого виховання та навчання. Друга ланка корекційно-розвиткового процесу – центри комплексної реабілітації, що реалізують медико-психолого-педагогічний вплив, а також заклади дошкільної освіти з інтегративною формою навчання, спрямовані на адаптацію окресленої категорії дітей. Третя ланка корекційно-розвиткового процесу – заклади загальної середньої освіти з інтегративною формою навчання та спеціальні навчальні заклади.

Перспективи подальшої розробки досліджуваної теми полягають у поглибленні вивчення особливостей інтегративного середовища для дітей з синдромом Дауна у закладах дошкільної освіти.

Література

- Бондар В. І. Інтегративне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*. № 3. Київ, 2011. С. 10–14.
- Гаяш О. В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інтегративним навчанням : метод. рекомендації. Ужгород : інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2014. 108 с.
- Ковтун Р. А. Психологічні особливості проявів комунікативних здібностей дітей 6-11 років із синдромом Дауна : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Запоріжжя, 2011. 16 с.
- Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інтегративному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
- Кукуруза Г., Кирилова О., Кашіна-Ярмак В., Ковтун О. Медико-психологічний супровід дітей раннього віку з синдромом Дауна : метод. рекомендації. Харків : НАМН України, 2014. 45 с.
- Максименко О. А., Кубіцький С. О. Соціально-педагогічна робота з дітьми з синдромом Дауна в закладах дошкільної освіти. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»*. № 291. Київ, 2018. С. 174–178.
- Миронова С. П. Педагогіка інтегративної освіти : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
- Нечипоренко В. В., Ястребова В. Я. Розвиток професійної готовності менеджерів освіти до системної організації інтегративного навчання у Новій українській школі. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]*. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 104–122. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-12>
- Пахомова Н. Г. Методичні основи формування невербальної комунікації у дітей дошкільного віку із синдромом Дауна. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми, 2019. С. 91–94.

- Савицький А. М. Особливості раннього розвитку дітей з синдромом Дауна. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна*. № 20. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 178–185.
- Синьов В. М., Шеремет М. К., Руденко Л. М., Шульженко Д. І. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в сучасних умовах України. *Актуальні питання корекційної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 323–344.
- Сташук О. О. Соціальний практикум як реабілітаційна складова інтеграції дитини дошкільного віку з особливими потребами у соціальне середовище. *Педагогічний процес: теорія та практика науковий журнал*. Київ/ ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс» № 1-2 (60-61) 2018. С. 168–177. URL : <https://doi.org/10.28925/2078-1687.2018.1-2.168177>
- Супрун М. А., Шевченко В. М. Розвиток спеціальної освіти в незалежній Україні. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Науково методичний збірник. № 14. Київ, 2018. С. 164–174.
- Чеботарьова О. В., Гладченко І. В., Ліщук Н. І. Дитина із синдромом Дауна. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 48 с.
- Susan J. Skallerup. *Babies with Down Syndrome: A New Parents' Guide: 3rd Edition*. Bethesda, MD : Woodbine House, 2008. 358 p.

References

- Bondar, V. I. (2011). Inclusive education as a socio-pedagogical phenomenon. *Native school*. 3rd edition. 10–14 (ukr).
- Chebatarova, O. V., Hladchenko, I. V. & Lishchuk, N. I. (2018). A child with Down syndrome : «Ranok» Publishing, «Kenhuru» Publishing (ukr).
- Haiash, O. V. (2014). Tips for teachers on teaching children with special educational needs in a classroom with inclusive education: guidelines: ZIPPO (ukr).
- Kolupaieva, A. A. & Taranchenko, O. M. (2019) Teaching children with special educational needs in an inclusive environment: a textbook : «Ranok» Publishsing, «Kenhuru» Publishsing (ukr).
- Kovtun, R. A. (2011). Psychological features of manifestations of communicative abilities in children aged 6-11 with Down syndrome: abstract of thesis for the degree of the Candidate of Psychological Sciences: 19.00.08 (ukr).
- Kukuruza, H., Kyrylova, O., Kashina-Iarmak, V. & Kovtun O. (2014). Medical and psychological support of young children with Down syndrome: guidelines : National Academy of Medical Sciences of Ukraine (ukr).
- Maksymenko, O. A. & Kubitskyi, S. O. (2018). Socio-pedagogical work with children with Down syndrome in preschool education. *Scientific journal «Humanities: Pedagogy, Psychology, Philosophy»*. Issue 291. 174–178 (ukr).
- Myronova, S. P. (2016). Pedagogy of inclusive education: a textbook : Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University (ukr).
- Nechyporenko, V. V. & Yastrebova, V. Ya. (2019). Development of professional readiness of education managers for systemic organization of inclusive education. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 1(1). 104–122.*<https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-12> (ukr).
- Pakhomova, N. H. (2019). Methodological bases for the formation of nonverbal communication in preschool children with Down syndrome. *Contemporary Issues of Speech Therapy and Rehabilitation*. 91–94 (ukr).

- Savytskyi, A. M. (2012). Features of early development of children with Down syndrome. *Collection of Scientific Works of Kamianets-Podilskyi State University: Socio-pedagogical series*. Issue 20. 178–185 (ukr).
- Stashuk, O. (2018). Social practice as a rehabilitation component of integration of young children with special needs into society *The Pedagogical Process: Theory and Practice*. Scientific journal. Edelweiss Publishing Company LLC. № 1–2 (60–61). 168–177. <https://doi.org/10.28925/2078-1687.2018.1-2.168177> (ukr).
- Suprun, M. A. & Shevchenko, V. M. (2018). Development of special education in independent Ukraine. *Education of People with Special Needs: Ways of Development. Scientific and methodological collection*. Issue 14. 164–174 (ukr).
- Susan, J. Skallerup. (2008). *Babies with Down Syndrome: A New Parents' Guide: 3rd Edition*. Bethesda, MD: Woodbine House (eng).
- Synov, V. M., Sheremet, M. K., Rudenko, L. M. & Shulzhenko, D. I. (2016). Educational and psychological integration of schoolchildren with psychophysical disorders in modern conditions of Ukraine. *Current Issues of Correctional Education Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University. Collection of scientific works*. 323–344 (ukr).

PECULIARITIES OF ORGANIZING REMEDIAL AND DEVELOPMENTAL PROCESS FOR CHILDREN WITH DOWN SYNDROME AT DIFFERENT AGE STAGES OF THEIR DEVELOPMENT

Tetiana Saienko, Lecturer at the Department of Pedagogy and Teaching Methods, Khortytsia National Academy, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: tetyanasaenko@gmail.com

The article analyzes the psychomotor profile of children with Down's syndrome, describes the positive and negative lines in motor, socio-emotional, communicative-and-speech as well as cognitive development. The author considered the vertical structure of rehabilitation and educational institutions in which children with this genetic anomaly can receive habilitation, rehabilitation and educational services. The article reveals peculiarities of the organization of habilitation and rehabilitation work on the basis of the family-centered model of early intervention; the necessity and efficiency of this direction are proved. The author analyzed the modern system of special education of children belonging to this nosological group. An inclusive and special model of providing educational services to children with Down's syndrome was considered. The article describes peculiarities of organizing psychological and pedagogical remedial and developmental support in institutions and establishments that provide rehabilitation services. The author highlighted the main links of the organizing remedial and developmental support, which are related to the age periods of development of children of the outlined category. The first link is formed by habilitation facilities, aimed at the initial formation of functions and missing skills. The second link comprises centers of comprehensive rehabilitation and inclusive preschool education, whose activities are aimed at adapting to the conditions of the children's team, providing a range of services for physical, psychological, pedagogical and social rehabilitation. The third link is represented by inclusive general secondary education institutions, special education institutions, whose activities are aimed at obtaining education, full socialization of children with Down's syndrome in society. Organization of the process of modern special and inclusive education is based on the principles of continuity, consistency, and also takes into account the age and individual characteristics of children with a defined genetic anomaly.

Key words: Down's syndrome, remedial and developmental support, features of psychophysical development, special education, inclusive education, early intervention.

Стаття надійшла до редакції / Received 29.11.2021

Прийнята до друку / Accepted 15.12.2021

Унікальність тексту 98 % (Unicheck ID1010826925)

© Сасенко Тетяна Андріївна, 2021.